

Samelbd.

0/0

die,

23

DE
LINGVA LATINA
NON PROMISCVE
DOCENDA
COMMENTATVR

ET
AD ORATIONES IUVENILES

D. XII. MARTII A. O. R. c15 15 CCXLII.

AVDIENDAS

HVMANISSIME INVITAT

M. MICH. HEINRICVS REINHARDVS
LYCEI TORGAU. RECTOR.

TORGAVIAE
LITERIS PETERSELLIANIS.

DD
LINGVA LATINA
NON PROMISSE
DOCCENDA
COMMENTARIVS

ET
AD ORATIONES IVVNIUS
D. XII MARTIN A. O. E. COLLE
AVVICIAS
HUMANISSIME INVENT
H. RICH. HEINRICVS REINHARDVS
LYCEL TOCUM RECTOR

FOURNIER
LITERS PTERSELIANS

Sive literarum latinarum vtilitatem, quæ omnem eruditionis ambitum complectitur, siue necessitatem, quæ tanta est, vt sine latinitate viri docti nomen vix audeamus nobis assumere, siue denique earum suauitatem & dulcedinem summam consideremus, quæ facile animum discendi cupidum allicit & in studio discendi continet: non possumus non fateri, tantam latinæ linguæ esse præstantiam, vt non solum cum omnibus linguis de principatu possit contendere, sed etiam iuuentuti omni modo sit laudanda & commendanda. Etsi autem, hæc ita esse, & pulcre scio, & libenter soleo deprædicare: tamen doleo omnino vicem bonorum puerorum, qui nunquam latinitatis vllum sentiunt fructum, & tamen, ad eius elementa discenda, licet frustra, omni terrorum genere adiguntur & compelluntur. Qui latinitatis furor quantum dederit & adhuc pariat damni, & in republica, & in scientiis, incredibile dictum est. Liceat igitur mihi iam confiteri, quod amor erga pueros innocentes atque commiseratio suadet imo iubet, dolor autem acerbissimus, quem ex eorum non minus quam præceptorum calamitate percipio, exprimit atque extorquet. Parum profici nostris scholis perisque, infinitis doctorum laboribus atque sudoribus & tot impensis, quas in his alendis iam per tot secula facit respublica, pridem intellexi, pridem dolui, iamque palam profiteor. Cuius quidem rei sane aut vnica, aut saltem præcipua, causa est peruersum latinæ linguæ studium, quod in quæcunque puerorum ingenia tyrannidem iam diu exercet. Primum, quanam est illa insania, quæ persuasit hominibus, linguam eruditorum propriam omnes pueros oppidanos esse docendam, nullo discrimine ingeniorum habito vel delectu? Si

filium tradas opifici ad opificium eius discendum, nonne vides, cum a magistro studiose explorari & examinari, an eidem exercendo sit aptus atque idoneus? Nonne igitur praeceptores in scholis oppidanis sunt multo infeliciores, quam infimi generis opifices, dum iubentur omnes promiscue docere linguam, licet huius cognoscendae neque facultas, neque voluntas vlla in iis adsit. Proh Deum immortalem! quanta non est ista doctorum miseria, eos docentium, qui vel non possunt discere latine vel omnino scire nolunt! Inde fit, vt odio habeant & scholam & doctorem, vt non nisi inuiti ad eum accedant atque fere verberum metu, vt sint pigri, vt quasi habeant aliquam pigritiae disciplinam, in qua possint proficere. Ita enim pueri plerique a parentibus suis edocentur, vt palam profiteantur, idque non raro patris iussu, se nolle cogi ad eam linguam, quae nihil sit profutura. Non raro videas, illos suam vicem dolere, quod non potius feminae quam mares sint nati, cum illas saltem carere sentiant latinitatis metu; saepius optare, vt potius in agro, quem peregrinam illam linguam nondum inuasisse sciunt, nati sint quam in oppidis, si omnino mares nasci oportuisset. Sed ferendum esset, linguam illam esse patientiae puerilis disciplinam & exercitationem, modo non illud mali maximi inde proveniret, quod tolerandum est nullo modo. Quia enim praecepta religionis atque virtutis cum eadem lingua coniungi solent, fit, vt ab odio linguae participet & religio & virtutis studium, atque, dum doctores oderunt latinos, eorum odisse consuescant institutionem omnem, etiam eam, quae ad religionis doctrinam & mores formandos pertinet. Quod quidem puerorum odium in romanam linguam non iniustum aut iniquum plane esse, facile iudicabis, videns, aut pueritiam oppidanam ex scholis transire ad opificia, quibus latina vocabula nullo sunt usu, aut certe tempus, quod peregrinis vocibus impenditur, aut potius perditur, melius posse collocari ad hauriendam doctrinam sanctiorem atque virtutem. Eequid genus humanum praestantius habet virtute, aut quidnam est magis necessarium, quam ratio diuinitus praescripta & tranquille vitam praesentem transigendi, & felicitatem consequendi aeternam? Quale vero illud tandem est sacrilegium, quod tempus, quod pietati, quod Deo, quod iustitiae debebatur, occupatur atque profunditur

voci-

voculis peregrinis, quibus puerorum memoria potius oneratur & obruitur, quam augetur & amplificatur? Et quandoquidem ea, quæ pueri didicimus, & sancte retinemus & sequi solemus in omni vitæ instituto totoque vivendi genere: sane nullius ætatis tempus religiosius est habendum & tractandum, quam pueritiæ, quæ non nisi optima & maxime necessaria & vtilissima quæque docenda est, si in ætate crescente debet casta, pia & honestatis studiosa reperiri. Atque hoc tempus tam pretiosum tu quasi furto subtrahes religioni & consumes rebus inutilibus & ad eas coges pueros inuitos & reclamantes? Neque tamen dominum illud est tantum puerorum proprium, qui literas discere nolunt, sed, quod peius est, etiam ad eos redundat, qui & sunt apti ad humanitatis studia tractanda & iis dedere se libenter vellent, modo ita proficere possent, vt sui consilii ne pœniteret. Verum enim vero dum vel inertia vel ignavia commilitonum, literas aspernantium, occupat doctoris diligentiam & fatigat, nonne sit proh dolor! vt discipulorum bonorum quoque ardor discendi retardetur, impediatur & tandem sensim resideat & extingatur? Dum omnes instituuntur ad humanitatem & docentur, nihil docetur; atque dum a pluribus velimus eam disci, discitur a paucioribus, quam quidem factum esset, nisi importuna institutio fuisset impedimento. Tantum mali litteris affert, & oppidanæ pueritiæ societas atque consortium commilitonum, vel ineptorum vel pigrorum, licet cum summo horum ipsorum dolore atque mœrore. Hæc quidem est ea maiorum series, quæ miseros latinæ linguæ discipulos misere vexant atque conficiunt, si sine iudicio atque delectu ad eandem compellantur & protruduntur. Sed quid dicam de doctoribus, quorum miseria deplorari satis nequit, quibus res est cum tali grege, sine vlllo fructu in plurimis multiplicatis, qui in paucis iisque aptis atque volentibus vtilius fructuosiusque poterant adhiberi. Omitto tædia infinita atque fastidia, quæ necessario coniuncta sunt cum eorum institutione, qui discunt inuiti & repugnante vel natura vel voluntate. Illud saltem velim perpendi, quod alacritas imo hilaritas docendi, sine qua doctor omnis nihili est, atque omnis docendi ardor illis ipsis tædiis sensim sensimque reprimatur atque auferatur.

Quibus auribus, qua mente, quo animo illos audire putes discipulorum querelas atque gemitus aut spectare lacrimas, dolores, verbera, cum sentiunt se nihil proficere? anne tu credis eorum diligentiam accendi? cum vident, omnem indu'riam suam atque diligentiam ne quidem posse aliquid proficere in tot tantisque difficultatibus atque impedimentis, aut, si quid omnino proficiat, profectuum tamen in sartoribus & sutoribus nullum fore usum atque fructum. An tu existimas, his præmiis, hac spe desperata ipsorum spem atque docendi cupiditatem posse ali, sustentari, aut vlllo modo inflammari. Non de me loquor, quem diuina prouidentia ad miseriaas illas nunquam proiecit, mihiq; semper cum iis rem fuisse lætor, qui & voluntatem discendi saltem professi sunt & in romana lingua studio fuere iam confirmati, sed illorum præceptorum fortem atque conditionem deploro, qui mixto aut potius confuso eiusmodi gregi præsunt aptorum & ineptorum, volentium & nolentium proficere. Et, cum plane deplorabilis eorum sit fortuna, tamen contemnuntur, accusantur omnibusque plebis proscinduntur conuitiis, si fortasse de sua diligentia remittere aut ipsi officii sui interdum immemores reperiuntur. Trade illis discipulos, qui possunt, quique volunt proficere & tunc demum fac periculum, quale sit illorum studium, qualis industria. Turpe dictu est, Christianorum infantiam & pueritiam longe peius & erudiri & educari, quam vel Persarum vel Græcorum vel Romanorum ipsorum, quorum lingua nostra Germaniæ adeo molesta & onerosa est. Persæ quidem satis habebant, filios traducere inde a primis annis ad iustitiam, ad virtutem & ad belli studia. Atheniensibus in more positum fuit, id dare operam, vt sui in poetarum carminibus mature discerent præcepta morum & canere Deorum laudes, corpusque exercere in gymnasiis. Ecquid autem laudabilius est aut præstantius Romanorum consuetudine, qui voluere, vt pueri discerent leges duodecim tabularum? Quid vero nostri Christiani? quot ciues sunt, qui patriæ leges vel pueri didicerunt vel norunt senes? Nonne plerique vel paucissima præcepta didicerunt pietatis, aut potius sine omni studio & solitudine mores suos ad ea conformandi? Etsi autem religionis doctrinam, nondum ita neglectam esse cernimus, vt plane in scholis nostris

nostris prætermittatur: tamen vix tantum temporis eidem cernimus relinqui, quantum in vtili latinæ linguæ studio perperam collocatur? Nonne tot horarum, in religionis institutione melius locandatum, etiam ratio aliquando reddenda erit die extremo iudici vniuersitatis Christo? Nonne ipsa respublica infinita peruersæ huius institutionis sentit mala? Vnde nascitur tot ciues stupidos, nisi quoniam potius memoria, quam ingenium aut iudicandi facultas, puerorum vetustæ illius linguæ studio excolitur & exercetur? Vnde tot immorigeros aut improbos? nisi exinde proueniant, quod pueri potius vocabula latina quam iustitiæ præcepta hausere memoriæque impressere. Caue existimes, literis & humanitatis studiis melius his rebus consuli, dum apti inepti, volentes & nolentes ad illa sacra propellantur. In tanto numero infantum latine balburientium, tamen multo pauciores viros doctos inuenies & hos ipsos minus doctos, quam fuissent, si statim a tenera ætate, qui sunt idonei atque cupidi literarum, a reliquo fecernerentur grege. Quoniam autem illis ipsis commilitonum inertia aut ignauia moræ est & impedimento: nonne palam est, illos maiores in literis facere posse profectus, si importuna illa careant societate atque coniunctione? Nonne etiam existimas, multis literarum studia fieri tædiosa & fastidiosa, vt ab iisdem absterreantur quia participes redduntur tædiorum, cum quibus discipuli inepti discunt, doctores hos ipsos docent? Ingens est tædium, adesse tædio aliorum. Plures sane discerent literas, si nascerentur commilitones cupidos discendi & simul doctores, quorum studium & ardor docendi nondum refriguit discenrium torpore. Quæ quidem omnia ita sunt comparata, vt neque multitudinem & copiam neque præstantiam virorum doctorum ab illo coacto numero puerorum larinorum in Germania iuuari iudicemus. Cum vero tam multa tamque magna sint damna, quæ a latinæ linguæ studio perperam tractato veniant: eo infelicior præceptorum est conditio, quibus ne quidem licet ab hoc peruerso recedere more, cum satis sciant legibus scholasticis & autoritate publica sibi iniunctum esse, vt vnumquemque ad huius linguæ elementa admitant discipulum. Id quod eo maiori admiratione dignum est, quo diutius consuetudo illa, pridem antiquanda, in scholis durauit. Equidem existimo maiores nostros

nostros sapientes habuisse causas, propter quas erudita linguæ doctrinam iuberent in oppidis communem esse omnium. Sed vero aliud prius, aliud nostrum seculum postulavit. Cum scholis oppidanis ferrentur leges, & literarum ludi erant rari, & homines plane flagrabant cupiditate linguam discendi latinam. Sane paucitas scholarum effecit, ut cum pietatis & virtutis doctrina necessario coniungenda esset linguarum literarumque institutio. Nunc vero, cum abundemus scholarum multitudine & earum mole fere laborentus, non video, quare, quod necessitas ante iussit, iam, hac sublata, non mutet utilitas, atque a iuventute literarum studiosa non sollicitè segregentur pueri, qui, literis neglectis, contenti & sunt & esse possunt pietatis & virtutis præceptis? Non solum in illa scholarum doctorumque paucitate fuit necessarium, & linguarum & virtutis studium in omnibus discipulis coniungere, ut utrumque posset teneri, sed etiam, in ista, quæ tunc fuit, linguæ latinæ cupiditate hominum, hæc coniunctio & facilis fuit & percommoda. Quoniam enim eo tempore latinæ linguæ cognitio eruditionis fere in se continebat gloriam: ii quoque pueri, quibus non propositum erat literarum studium, tamen ante decimum quintum annum ætatis non facile deserebant scholas. Itaque tempus suppetebat doctoribus toto illo tempore ita confirmandi suos in latinæ linguæ cognitione, ut huius scriptores & legere & intelligere & ab iis optima vitæ præcepta accipere & haurire possent. Ex quo autem homines intellexere, sufficere fortunæ futuræ artem scribarum, morumque qualemcunque elegantiam, quod plerorumque parentum suadet paupertas, faciunt libenter, ut, quam primum litteras didicere pingere, a præceptoribus recedant, neque in sanctioris doctrinæ, neque in morum præceptis satis confirmati. Cum itaque tempus scholasticæ ætatis arctioribus terminis videas esse circumscriptum, quam antehac: quare non etiam mutabis doctrinæ rationem atque potius necessaria pueritiam illam, literarum contemtricem, docebis, quam inutilia, & quæ certissimæ cito dabuntur obliuioni? Quare pueros illos festinantes & præcipitantes suam institutionem non potius de eruditione, de virtute, de moribus erudies, quam de vocaliarum flexione & inclinatione plane inutili, imo, quoniam magis necessaria

impe.

impedit, pernicioſa? Deinde illud quoque conſtitendum eſt, fuiſſe & eſſe adhuc ſcholarum magiſtros aliquos tam abſurdos, vt, quoniam omnem eruditionis gloriam in latina lingua poſitam eſſe arbitrantur, vana oſtentatione ab officio abducti, latinæ ſæpe doctrinam profiteantur, cum tamen vocati potius ſint ad religionis & ad virtutis inſtitutionem. Videas illos paſſim peccare in oppidis minoribus, in quibus neque doctorum copia ſufficit humanitatis ſtudiis docendis, neque puerorum numerus & opes doctorum cupiditati. Sed hi tamen haberent, in quo ſe iactarent gloriamque quærent ſermonis latini, modo eos, quos latinæ docere volunt elementa, a reliquo ſecernerent & ſepararent cœtu, cui pietatis probitatisque diſciplina tantum eſt neceſſaria, peregrina lingua omni plane neglecta. Cum vero partim ſtolidi magiſtrorum iactantia, partim temporum rationes immutata, in cauſa ſint, vt omnino romanæ linguæ docendæ ſtudio videamus eſſe quodammodo mitigandum: facile apparet, quid conſilii capiendum ſit, vt & bonis literis & reipublicæ melius conſulamus. Mihi quidem maximopere ſe comprobauit inſtitutum illud, quod proximis his annis, regis Daniæ autoritate iuſſuque inducti, ſecuti ſunt Altonauienſes. Cum enim intelligerent, quantum damni pareret linguæ latinæ reliquæque doctrinæ confulſio: ludi ſui tres partes fecerunt, ita, vt in harum prima & literarum germanicarum elementa non minus quam latinarum legere atque pingere itemque ſubducere rationes & ea, quæ ad incrementum pietatis atque virtutis facere videntur, addiſcerent diſcipuli; altera eos complecteretur, qui longius progrediuntur atque latinæ principiorum ſunt ſtudioſi, licet literis ſe dedere recuſent: vltima denique iuuenes literarum plane cupidos tantum comprehenderet. Primus ordo eſt futurorum opificum aut agricolarum; alter artificum, ſcribarum & eius generis hominum, quorum opera omnis vel in ſcribendo, vel in rationibus faciendis continetur: tertius autem locus eſt eruditionis proprius. Et hos ordines diſtinguant vocabulis, vt primum nomine ſcholæ proprio, alterum ſeminarii, vltimum denique gymnaſii vocabulo appellent. Quibus quidem ordinibus tribus, ſi res locusque ita ferat, addi poſſe quartum exiſtitem, in quo eorum formanda ſint ingenia, qui vel in ſcholis vel in academiis.

B

docen-

docendi munus aliquando suscipere exoptant; vel ita in literarum studiis proficere, ut in iis quoque libros componere atque conficere cogitent. Cum enim latine scire unicuique viro docto sit necessarium: scribendi tamen latine facultas paucorum est & eorum fere, quos postremo ordine a reliquis iudicauimus segregandos esse. Atque, nisi me fallunt omnia, hoc institutum maxime sectari videntur ii, qui reliquis ludi literarii ordinibus adiunctum atque præpositum vulerunt ordinem eorum aliquem selectum, de quorum profectibus spes esset maxima. Sane Gothæ alibique hoc consilium non caruisse suo fructu comperimus. Neque hæc discipulorum diuisio atque separatio in oppidis maioribus & urbibus foret difficilis, ubi & magistrorum suppetit copia, inprimis, si cum oppidanis coniungantur suburbani, & doctorum delectus est facilis. Enimuero, latinæ linguæ institutione ablata, opus est, ut tempus, quod eidem antea fuerat destinatum, vtiliter collocetur vel in religionis præceptis latius explicandis, vel in teneris mentibus assuefaciendis virtuti, vel in ipsis acuendis ingeniis. Ut enim iam nihil dicam de religione, hem! quantæ foret vtilitatis, si non solum æqui & iusti leges pueris proponantur, sed etiam iudicandi facultas eorum modo similitudinibus, modo exemplis, modo quaestionibus variis exerceatur, ut ipsi in vnoquoque exemplo, quid sit iustum, quid iniustum, quid sibi sequendum, quid fugiendum, quid turpe quid honestum, & iudicarent & in rebus dubiis disceptarent inter se atque certarent. Cui iustitiæ disciplinæ si adiungeretur rudis aliqua leuiorque notitia historiæ, geographiæ, astronomiæ, artis mechanicæ, herbarum, insectorum, aliarumque huius generis rerum, quæ vel decent homines curiosos, vel ad numinis diuini maiestatem agnoscendam mentem exacuendam faciunt: tum vero quis facile neget, tempus illud, quod inutiliter latinæ linguæ consumitur institutione, melius locari & infimæ quoque plebis mentem ita formari, ut earum rerum, quæ in prima ætate didicit, vtilitas sit in omni deinde vita maxima. Ita quidem pueri iam in scholis præpararentur, ut aliquando respublica homines virtutis amantiores, ciues obediētiōres, Christianos meliores nancisceretur. Ne litera quidem facerent iacturam, si pauciores quidem ad latinam linguam animum applicarent,

carent, sed plures in eadem, & hi ipsi magis, proficerent, quando nulla ab inertibus aut ignavis sociis obstarent impedimenta. Quam facilis foret doctorum labor, si & discipulos consequantur similes, neque inutiliter aut frustra se docere sciant? Quanta alacritas docendi, quantum studium, quantus ardor, si suos quotidie magis intelligant proficere operæque suæ dulcissimum sentiant fructum! Tales doctores an tu facile credas fore sui officii negligentes aut immemores? Quid? cum ipsorum doctorum, separatis discipulorum studiis, discrimen commodius meliorque delectus haberi possit, an magistrorum idoneorum institutionem & disciplinam minus putas prodesse, quam eorum, qui, dum omnia simul profrentur, in nullo multum proficiunt? Sed o felices pueros, qui & libenter discerent & cupide, quia vitia & suis ingenis apta & accommodata se discere opinarentur! Quanto verberum penarumque metu per se infestissimo liberarentur? Quanto melius proficerent in moribus, in virtute, in pietate, quo minus curarent vocabula latina, quo minus hæc ipsa omnem institutionem redderent aut invidiosam aut saltem ipsis suspectam? Et ut omnia complectar verbo, melius & cum discipulis & cum doctoribus & cum omni scholastica ratione, imo cum tota republica ipsisque literis ageretur, si latina lingua non nisi aptis iisque volentibus traderetur discipulis.

Sed hæc hætenus. Quæ ipsa tamen libenter submitto virorum & prudentiorum, & ab ingenio atque doctrina non minus quam docendi peritia melius instructorum, iudicio atque sententia. Mihi in præsentiarum satis est aditum more consueto mihi parasse ad Patronorum Favorumque scholæ nostræ benevolentiam implorandam. Cum enim aliquot iuvenes, quod felix faustumque sit, literarum iactis fundamentis, ex Lyceo nostro abire secum constituere, atque, profectum suorum speciminibus editis, Musis nostris valedicere: non possum non ipsorum locum dare petitioni tam honestæ & auditores humanissimos peramanter inuitare. Erunt igitur oratores iuvenes

Joannes Georgius Pfeifferus, Strehlensis, oratione Latina habita de doctoribus in Academia eligendis, valedicturus nobis carmine Germanico,

Joannes Gottlieb Jüngelius, Torgauensis, qui verba faciet Latine de amicis Academicis eligendis,

Carolus Friedericus Christianus Fritzschius, Torgauensis, qui, postquam dixerit de vituperatione vitæ scholasticæ male locatæ, carmine Germanico vale patriæ scholæ dicet. Post quem dicent Latine,

Jacobus Henricus Reinholdus, Torgauensis, de adiumentis vitæ scholasticæ bene locatæ, atque

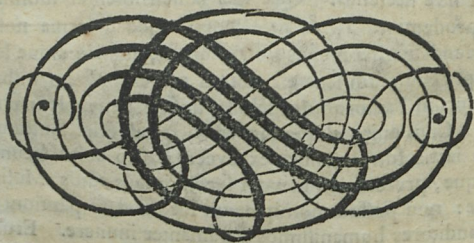
Joannes Christianus Riedelius, Virebergenfis, de laude vitæ scholasticæ bene collocatæ, desinens carmine Germanico.

Quibus quidem amicis hinc discessuris abitum gratulabitur Germanice

Henricus Gottlob Hentschius, Strehlensis, dicendi occasionem a iucunda memoria scholasticæ amicitiae desumens.

Hos quidem vt Tutores atque Fautores Lycei nostri pro sua in nos constanti benignitate cras, hora nona matutina, sacris publicis finitis, audire ne dedignentur, hinc perofficiose, hinc amice rogo. Dedi d. XI. Martii A. O. R.

∞ Io CC XXXXII.

AB: 155056

VD 18

ULB Halle 3
003 085 112

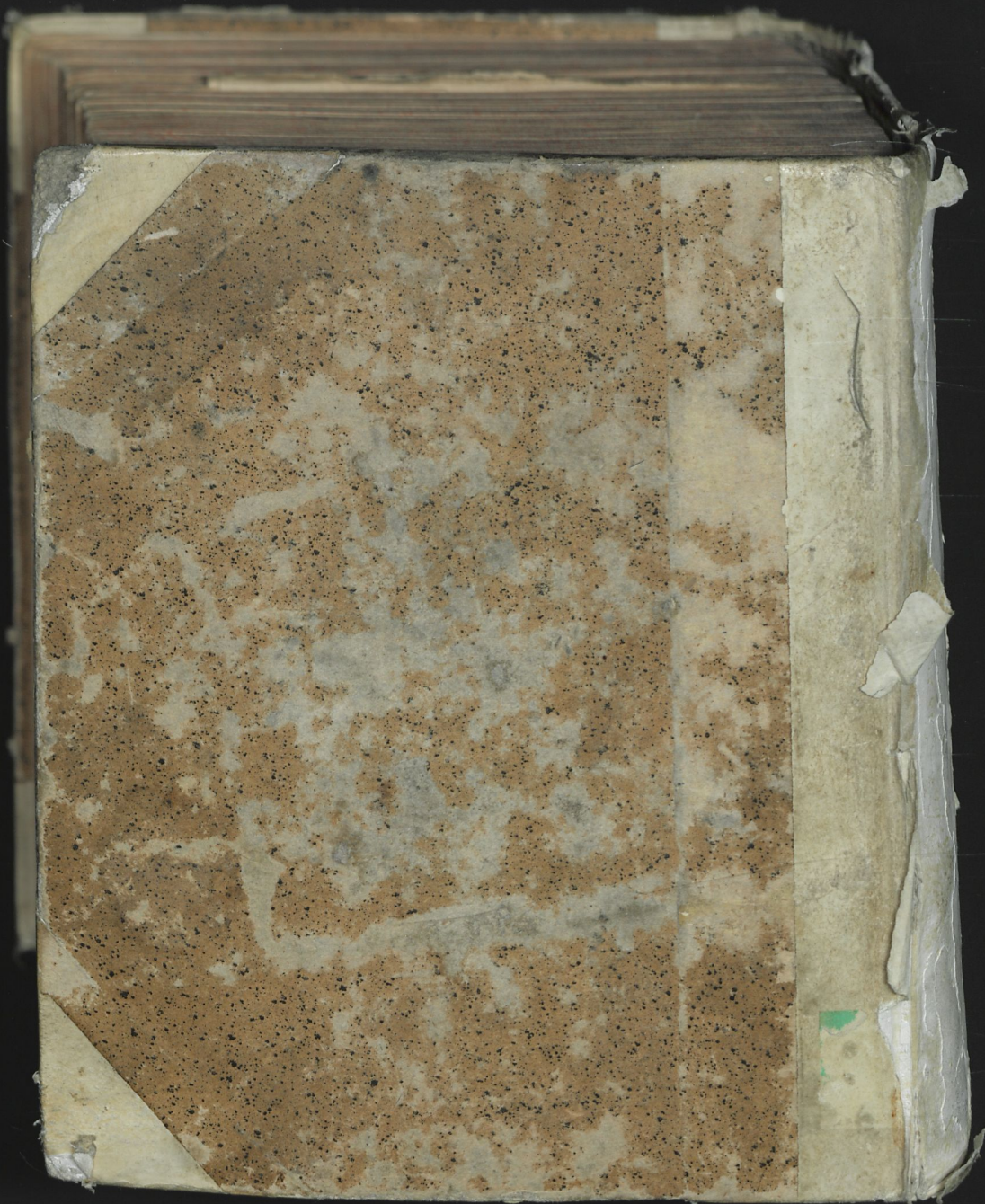

TA → SL
Nov 75 fkt 1

R

VD 17

LINGV
NON I
DO
COMM

AD ORATI
D. XII. MART

HVMA
M. MICH. HEI
LYCEI

LITERIS

A

ES

VS

